

HORROR VACUI

Iniciační loutková féerie na motivy života a díla Josefa Váchala

Josef Váchal

Tot' malíř, grafik, ilustrátor, řezbář, spisovatel a básník, též vynálezce a inovátor na poli grafiky. Ještě předtím však nemanželský syn narozený v Milavčích na Domažlicku v září léta páně 1884.

Jeho matkou byla, Anna Váchalová, dcera ze statku, otcem pak „pokrokový učitel“ a též průkopník lyžování Josef Šimon Aleš, řečený „Lyžec“.

Přes několikeré koleno byl rovněž synovcem slavného malíře Mikoláše Alše, který ho v mládí k výtvarnému umění vedl.

Po nešťastném nakreslení podobizny profesora Ródra na zeď školní chodby musel přerušit pískecká gymnasiální svá studia a v Praze na Starém Městě u Weitzmannů raději vyučil se knihařem.

Řemeslu pouze chvíli se věnuje a brzy se stává umělcem na volné noze. Díky přímlově Mikoláše Alše se roku 1904 krátce žákem krajináře Aloise Kalvody stává, od kterého Váchal získává první výtvarné vzdělání.

Z doby té je Váchal znám též coby zakládající člen uměleckého sdružení Sursum, v němž s Janem Zrzavým mimo jiné například spolupracuje.

Celoživotně byl věrným zkoumatelem theosofie, okultismu a mystiky. Zájem o tabuizované vědy a málo zkoumané obory lidského vědění, i poněkud makabrozní vkus svědčí o pokušení, kterého Váchalovi umělečtí vrstevníci neznali.

Byl jest předním představitelem secesního symbolismu a expresionismu v českém výtvarném umění počátku století dvacátého.

Byl navíc milovníkem a znalcem literatury barokní i brakové. Parodie šestákových románů Krvavý román patří doposavádě k Váchalově nejznámějším literárním dílům. V témže roce čtyřicetém vydává i další zásadní dílo – Ďáblova zahrádka aneb Přírodopis strašidel.

Těžiště jeho tvorby spočívá v grafice a to jak volné, tak především knižní.

Řezal písmo i ilustrace z jedné desky, texty své sázel bez rukopisu, a to z vlastních písem vytvořených, ryl dřevorytové ilustrace, knihy pak sám vázal a tiskl a nakonec v několika málo exemplářích vydával. Pročež zlí jazykové tvrdí, že si vše sám nejen psal, ilustroval, vázal a tiskl, ale také i sám četl.

Ať tak či onak, jeho knihy jsou dnes vzácné bibliofilie za miliony korun českých prodávající se. Kniha Šumava umírající a romantická z roku 1931 jest považována za jeden z nejcennějších exponátů Národního muzea v Praze. Na výšku měří 65 centimetrů, na šířku 49 cm a váží dvacet kilo.

Zásadním byl jest též monumentální Receptář barevného dřevorytu z roku 1934. Grafický sumář, který Váchal snad pouze v sedmi exemplářích vydal, obsahoval na 280 stranách 100 barevných a 27 jednobarevných dřevorytů. Pro textovou část vyřezal a odlil 12 000 liter. Ve své době se jediný prodal výtisk, a to za 16 000 Korun československých, což byla suma rovnající se údajně ročnímu platu zubařovu.

Ke svým padesátinám léta páně 1934 Váchal bilanční výstavu svou v Praze připravil, avšak s mizivým dopadem finančním a nulovým ohlasem kritickým.

Krátce po vypuknutí druhé světové války se s partnerkou Annou Mackovou stěhuje do Studeňan na Jičínsku, kde pak Váchal třicet posledních let života svého daleko od lidí dobrovolně strávil. Prodává svůj tiskařský stroj a mnohem více psaní než umění dřevoryteckému se od té doby věnovati hodlá.

Za svého života byl uznáván a znám pouze v okruhu přátel nejbližších. I ty nejvěrnější si však nezřídka dokázal znepřáteliti svými provokujícími názory či výroky. S Josefem Portmanem, kterému jeho dům v Litomyšli několik let výtvarně pojednával, se ve zlém rozešel. Pochvalnými poznámkami na adresu Hitlera si zase vysloužil nevoli dlouholetou ze strany přítele celoživotního, grafika Josefa Hodka.

Možná i proto větší lásku než k lidem ke zvířectvu pociťoval, ku psům a fenám především. Šejtánka, Voříška, Tarzana, Pavla, Astu či Miláčka oplakával po jejich skonech ve svých dopisech a dílech po dlouhé týdny a měsíce.

Dílo Váchalovo objeveno bylo veřejností i odborníky pouhých pár let před umělcovou smrtí. Ta Josefa Váchala dřevorytce navštívila - ani ne týden po smrti jeho družky Anny Mackové - v květnu 1969. Ještě předtím mu na smrtelné posteli titul „Zasloužilý umělec“ soudruzi uděliti stihli.